

שמואל א - מצודת ציון

א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז
יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל
לא

שמואל א פרק-א

[ג] מימים ימימה. משנה לשנה, וכן (ויקרא כה כט) : ימים תהיה גאולתו
: **[ד]** מנות. ענין מתנה וחלק כמו (שם ח כט) למשה היה למנה :
[ה] אפים. מלשון פנים : **[ו]** צרתה. שתי נשים מאיש אחד תקראנה
צרות, והוא מלשון צר ואויב, כי על פי רוב שונאות זו לזו : **[ז]** הרעימה. ענין
זעם וזעף, כמו (יחזקאל כז לה) רעמו פנים : **[ח]** מדי. מתי, רצה לומר,
בכל זמן, וכן (ישעיהו כח יט) מדי עברו : **[ח]** ירע. ענין שבר, כמו (איוב
לד כד) ירע כבירים לא חקר : **[ט]** על מזוזת. אצל מזוזת : **[י]** על ה'.
כמו אל ה' : **[יא]** אמתך. שפחתך : **[יב]** הרבתה. מלשון רבוי : **[יג]** על לבה. כמו אל
ה) ומורה לא יעלה : **[יד]** נעות. מלשון נע ונד : **[טו]** ואשפוך את
נפשי. תרגם יונתן : ואמרית עולבן נפשי בצלו, וכן (תהלים קב א) ישפוך
שיחו : **[טז]** אל תתן. ענין האמירה על הדבר, כמו (לקמן יח ח) ולי נתנו
האלפים : **[יז]** לפני בת בליעל. כמו לבת בליעל, ודוגמתו (קהלת ה ה) ואל
תאמר לפני המלאך, ומשפטו להמלאך : **[יח]** בלי עול של מקום :
שיחי. ענין ספור התלאות, כמו (תהלים קב א) ולפני ה' ישפוך שיחו : **[יט]**
הנה. עד הזמן הזה : **[כ]** שאתך. כמו שאלתך באל"ף : **[כא]** ופניה. ענין
זעם, כמו (ירמיהו ג יב) לא אפיל פני בכס : **[כב]** וידע. ענין המשכב, כמו
(מלכים א א ד) והמלך לא ידעה : **[כג]** לתקופות. מלשון הקפה וסבוב :
שאלתיו. מלשון שאלה ובקשה : **[כד]** יגמל. ענין גמר ההנקה, וכן
(בראשית כא ח) ביום הגמל : **[כה]** ואיפה. שם מדה בת שלש סאין : **[כז]**
נאד, והוא כלי היין : **[כח]** בי. ענין בקשה : **[כט]** השאלתיהו. מלשון
שאלה :

שמואל א פרק-ב

[א] עלץ. ענין שמחה, כמו (משלי כח יב) בעלוץ צדיקים : **רמה**. גבהה : **[ב] בלתך**. זולתך : **צור**. ענין חוזק, והוא מלשון צור וסלע : **[ג] עתק**. דברי חזק, כמו (תהלים צד ד) ידברו עתק : **נתכנו**. ענין מנין, כמו (שמות ה יח) : ותוכן לבנים : **עלילות**. מעשים, כמו (איכה א יב) : אשר עולל לי : **[ד] חתים**. ענין שבירה, כמו (ישעיהו נא ו) : וצדקתי לא תחת : **ונכשלים**. מלשון מכשול, והוא ענין רפוי הכח : **אזרו חיל**. חגרו כח, וכן (תהלים יח לג) : המאזרני חיל : **[ה] חדלו**. מנעו : **אמללה**. ענין כריתה, כמו (שם ו ג) : אומלל אני : **[ו] מוריד**. מלשון ירידה : **[ז] מוריש**. ענין עניות, כמו (שמואל ב יב ג) : ולרש אץ כל : **[ח] מאשפות**. הוא מקום השלכת הזבל : **ירים**. ירומם : **אביון**. התאב לכל דבר, כי אין לו מאומה : **נדיבים**. שרים וחשובים : **מצוקי ארץ**. מצבי ארץ, ודוגמתו (שמואל ב טו כד) : **ויציקו את ארון**. ורצה לומר, היסודות והעמודים שהם מצבי הארץ ומעמידים אותה : **וישת**. וישם : **תבל**. מקום המיושב נקרא תבל : **[ט] ידמו**. יכרתו, כמו (ירמיהו נא ו) : אל תדמו בעונה : **[י] יחתו**. ישברו : **ירעם**. מלשון רעם ורעש : **אפסי**. קצות, כי בקצות הארץ היא אפס וכלה : **קרן**. המלה ההיא הונחה על התגברות, כי בעלי חיים בעלי הקרן, יתחזקו בהם : **[יא] על ביתו**. אל ביתו : **[יג] ומשפט**. ומנהג, כמו (לקמן כז יא) : וכה משפטו : **את העם**. עם העם : **והמזלג**. שם כלי בעלת שיניים, עשוי לתחוב בו בשר ולהוציא מהקדרה, וכן (שמות לח ג) : **את המזלגות**. (יד) כיור דוד קלחת פרור. הם כלי בשול, כיורה וקדרה וכדומה : **[טו] חי**. דבר שלא נתבשל קרוי חי : **[טז] כיום**. רצה לומר, כעת, וכן (במדבר ד וז) : ביום הכותי : **בחזקה**. בכח ובעל כרחך : **[יז] נאצו**. הוא ענין כעס, כמו (נחמיה ט יח) : נאצות גדולות, והושאל אל הבזיון, כי המבזה למי, הוא מכעיסו : **מנחת**. המלה ההיא כולל כל הקרבנות שהמה למנחה ולדורון : **[יח] אפוד**. מלבוש, דומה קצת לאפוד של כהן גדול, ויחגרו בו עובדי ה' להשתנות משאר בני אדם, וכן נאמר בדוד כשהלך לפני הארון (שמואל ב ו יד) : ודוד חגור אפוד בד : **בד**. פשתן : **[יט] ומעיל**. מלבוש דומה קצת למעיל של כהן גדול : **[כא] פקד**. ענין זכרון והשגחה : **[כב] ישכבן**. רצה לומר משכיבין : **הצובאות**. מלשון צבא, ורצה לומר, הרבה כאחת : **[כד] מעבירים**. ענין הוצאות קול, כמו (שמות לו ו) : **ויעבירו קול במחנה**. (כה) ופללו, יתפללו. ענין משפט, כמו (שם כא כב) : ונתן בפלילים : **[כז] הנגלה**. היא בה"א השאלה : **[כח] לעלות**. להעלות : **אשי**. הם מתנות כהונה, שהמה מותר מאש המזבח : **[כט] תבעטו**. הוא ענין בזיון, והמשיל לבהמה הבועטת ברגליה, וכן (דברים לב טו) : וישמן ישורון ויבעט : **מעון**. במעון, רצה לומר במשכן מקום מדורי, כמו (תהלים כו ח) : אהבתי מעון ביתך : **להבריאכם**. ענין שומן, כמו (שופטים ג וז) : ועגלון איש בריא : **[ל] חלילה**. חולין וגנאי :

יקלו. הוא הפך הכבוד : **[לא]** **וגדעתי.** אכרית, כמו (דברים ז ה) :
ואשריהם תגדעון : **זרועד.** ענין חוזק, כי החוזק היא בזרוע :
[לב] **והבטת.** ענין ראייה והסתכלות : **צר.** כמו ששתי נשים לאיש אחד
תקראנה צרות, כמו כן יקראו שני כהנים גדולים זה לזה בלשון צר :
מעון. במעון : **[לג]** **לכלות.** המצפה לדבר ואינו בא, קרוי כליון עינים
בלשון מקרא : **ולאדיב.** הוא הפוך, כמו ולדאיב, והוא מענץ צער ותוגה,
כמו (שם כח סה) : **ודאבון נפש :** **מרבית.** ענין גדול, כמו (איכה ב כב) :
אשר טפחתי ורביתי : **[לה]** **נאמן.** מתקיים, כמו (ישעיהו כב כג) : יתד
במקום נאמן : **והתהלך.** ענין טיול, כמו (ויקרא כו יב) : והתהלכתי
בתוככם : **[לו]** **לאגורת.** האליף נוספת, והוא כמו גרה, שהיא מטבע של
כסף, והוא מעה : **וככר.** כך נקרא לחם שלם : **ספחני.** ענין הקבוץ
והדבוק, כמו (ישעיהו יד א) : ונספחו על בית יעקב : **פת.** הוא פרוסה,
כמו (ויקרא ב ו) : פתות אותה פתים :

שמואל א פרק-ג

[א] **יקר.** חשוב, כמו (לקמן כו כא) : יקרה נפשי : **חזון.** נבואה : **נפרץ.**
מלשון פרצה : **[ב]** **החלו.** התחילו : **כהות.** חשוכות, כמו (ויקרא יג ו) :
והנה כהה : **[ד]** **הנני.** הנה אני : **[ז]** **טרם.** עדיין לא, כמו (שמות י ז) :
הטרם תדע : **[ח]** **ויבן.** מלשון בינה : **[י]** **כפעם בפעם.** רצה לומר כמו
בפעמים הקודמים : **שמואל שמואל.** הכפל בא לזרז את הנקרא :
[יא] **תצלינה.** ענין תנועה ורעדה, כמו (חבקוק ג טז) : לקול צללו שפתי :
[יג] **מקללים.** ענין בזיון, כמו (מלכים א ב ח) : **קללה נמרצת.** או הוא
מלשון קללה ממש : **כהה.** ענין חושך : **[טו]** **המראה.** מראה הנבואה :
[יז] **תכחד.** ענין מניעה והעלמה, כמו (בראשית מז יח) : לא נכחד מאדוני
: **[כ]** **נאמן.** מתקיים, כמו (לעיל ב לה) : בית נאמן :

שמואל א פרק-ד

[ב] **ויערכו.** ענין סדור, כמו (ויקרא ו ה) : וערך עליה העולה, ורצה לומר,
סדרו אנשי החיל לעמוד מול המלחמה : **ותטוש.** ענין פזור והתפשטות,
כמו (במדבר יא לא) : ויטוש על המחנה : **וינגף.** ענין הכאה, כמו (תהלים
צא יב) : פן תגוף באבן רגליך : **במערכה.** היא מקום המלחמה, שעומדים
שם סדורים : **[ה]** **ותהום.** מלשון המייה : **[ו]** **העברים.** בני ישראל
נקראים עברים, כי אברהם אביהם היה מעבר הנהר : **[ז]** **שלשם.** יום
השלישי שלפני היום : **[ח]** **האדירים האלה.** בכל המקרא הזה אמר

בלשון רבים, לפי שאמר 'האלהים' שכתוב בכל מקום בלשון רבים, לזה אמר הכל בלשון רבים : **[ט] לאנשים**. רצה לומר גבורים ואמיצי לב : **[י] רגלי**. הולכי רגל, לא רוכבי סוסים : **[יב] ומדיו**. ומלבושיו, כמו (לקמן יז לח) : וילבש וגוי מדיו : **ואדמה**. עפר : **[יג] יד**. מקום : **מצפה**. ענין תוחלת ותקוה, כמו (מיכה ז ז) : ואני בה' אצפה : **[יד] ההמון**. העם הרב : **[טו] קמה**. רצה לומר כל אחת קמה, כי בעת הראות, דרך העין להתנענע, ושל עלי קמה ועמדה, כי לא ראה עוד : **[טז] נסתי**. ברחתי : **[יז] המבשר**. כל המספר חדשות בין טוב בין רע, נקרא מבשר : **[יח] אחורנית**. לאחוריו : **בעד**. נגד : **מפרקתו**. הוא עצם הצואר, על שם שעשוי פרקים פרקים : **[יט] ללת**. רצה לומר ללדת, ובא בחסרון הדל"ית, לפי שילדה ביללה : **ותכרע**. נפלה על ברכיה : **נהפכו**. ענין סבוב וגלגול, על כי בעת הגלגול מתהפך הדבר מצד אל צד, וכן (שופטים ז יג) : מתהפך במחנה מדין : **צריה**. הם חבלי הלידה, הבאה מהשמטת קשרי הרחם התקועים זה בזה, והוא מושאל מן צירי הדלתות, וכן (ישעיהו יג ח) : צירים וחבלים יאחזון : **[כ] ענתה**. השיבה : **שתה**. שמה, כמו (שמות י א) : **למען שיתי (כא) אי כבוד**. כמו אין כבוד, ותחסר הנו"ן, כמו (איוב כב ל) : **ימלט אי נקי**. והיא בחיר"ק, ודוגמתו (לקמן כא ט) : ואין יש פה, שהיא בחיר"ק :

שמואל א פרק-ה

[ב] דגון. שם עבודה זרה : **ויציגו**. העמידו : **[ד] כרותות**. חתוכות : **המפתן**. האסקופה, וכן (יחזקאל מז א) : מתחת מפתן הבית : **[ה] ידרכו**. ענין צעדה, והוא מלשון דרך : **כהני**. כומרים, יודעי חוק עבודת כוכבים : **[ו] וישמם**. מלשון שממה : **בעפולים**. כך שם המכה, ולפי שהם בחלחולת במקום מכוסה, נקראו עפולים, מלשון אופל, וכן (מלכים ב ה כד) : **ויבוא אל העופל, והוא כמו אל האופל באל"ף**. והקרי בטחורים, והוא שם שרץ מה, והיו דומים להם : **[ז] קשתה**. מלשון קשה : **[ח] יסוב**. רצה לומר יובא : **[ט] וישתרו**. כמו יסתרו בסמ"ך : **[יב] שועת**. צעקת :

שמואל א פרק-ו

[א] בשדה פלשתים. כמו בארץ פלשתים : **[ב] ולקוסמים**. ולמכשפים : **[ד] עכברי**. שם מין שרץ : **מגפה**. ענין מכה : **[ה] את הארץ**. את אנשי הארץ : **[ו] התעלל**. ענין שחוק והתול, כמו (שמות י ב) : אשר התעללתי

במצרים : **[ז]** עלות. מניקות, כמו (בראשית לג יג) : והצאן והבקר עלות עלי : **עול**. היא מה שהפרה מושכת בה : **ואסרתם**. ענין קשירה : **הביתה**. לכלאם בבית : **[ח]** בארגז. כעין תיבה : **[י]** כלו. כמו כלאו, והוא ענץ תפיסה : **[יב]** וישרנה. מלשון ישרה : **במסלה**. בדרך הכבושה : **וגעו**. צעקת הפרה תקרא געה, כמו (איוב ו ה) : אם יגעה שור : **[יד]** בית השמשי. מבית השמש, והוא שם העיר : **[טו]** אל האבן. על האבן : **[יח]** ועד. ענינו כמו ואפילו, וכן (שמות ט ז) : לא מת ממקנה ישראל עד אחד, ורצה לומר, אפילו אחד :

שמואל א פרק-ז

[א] קדשו. הזמינו, כמו (ירמיהו ו ד) : קדשו עליה מלחמה : **[ב]** שבת. ענין עכבה : **וינהו**. מלשון נהי ויללה : **[ח]** תחרש. תשתוק, וכן (בראשית לד ה) : והחריש יעקב : **[ט]** כליל. מלשון כל, רצה לומר העלה כל בשר העולה, כמשפט האמור בה : **[יב]** ובין השן. שן הסלע היה שם, ונקרא המקום על שמו : **[טז]** מדי. מתי, רצה לומר, בכל שנה ושנה :

שמואל א פרק-ח

[ב] משנהו. השני לו : **[ג]** הבצע. חמדת הממון, כמו (שמות יח כא) : שונאי בצע : **[ט]** העד תעיד. ענין התראה, על שם שדרך להתרות בפני עדים, למען לא יכחש לאחר זמן, כמו (בראשית מג ג) : העד העיד בנו : **משפט**. רוצה לומר הנהגה, ואם היא שלא כדין, וכן (לעיל ב יג) : ומשפט הכהנים : **[יא]** ורצו. ענין מהירת ההליכה : **[יג]** לרקחות. לעשות מעשה הבשמים, כמו (שמות ל כה) : מעשה רוקח : **ולטבחות**. מבשלות, כי הנה טובחות מה שמבשלות מן הבשר : **ולאופות**. מלשון אפיית הפת : **[יד]** וזיתים. פרדסי הזית : **[טו]** וזרעיתם. מלשון זריעה : **לסריסיו**. לשריו ומשרתיו : **[טז]** הטובים. רוצה לומר במראה : **[יט]** וימאנו. לא רצו :

שמואל א פרק-ט

[א] חיל. ענין כח ואומץ : **[ב]** משכמו. מכתפו : **[ד]** ואין. לא מצאו בה
[ה] יחדל. ימנע : **[ז]** נביא. מלשון הבאה : **אזל**. הלך, כמו (איוב יד יא)
: אזלו מים מני ים : **ותשורה**. דורון, כמו (ישעיהו נז ט) : ותשורי למלך
בשמן : **[יא]** לשאוב. כן יקרא לקיחת המים, כמו (שם יב יג) : ושאבתם
מים : **[יג]** הקרואים. המזומנים להסעודה, והוא מלשון קריאה :
כהיום. כהעת הזאת, כי 'יום' יאמר גם על ענין 'עת', וכן (במדבר ח יז) :
ביום הכותי, והכ"ף באה לאמתת הדבר : **[טז]** לנגיד. למושל ושר :
[יז] ענהו. ענין אמירה, כמו (משלי טז א) : מענה לשון : **יעצור**. ימשול,
על שם שעוצר ומעכב בעמו מלעשות דבר שלא ברשות : **[יח]** את שמואל.
אל שמואל : **אי זה**. איו זה : **[יט]** ושלחתיך. לפי שאין דרך ללכת בלא
נטילת רשות, אמר ושלחתיך : **[כא]** בן ימיני. מבנימין : **הצעירה**.
הקטנה, כמו (דניאל ח ט) : קרן אחת מצעירה : **[כב]** לשכתה. ענין חדר
מה : **[כג]** לטבח. המבשל, הטובח מה שמבשל : **המנה**. ענין מנחה וחלק,
כמו (שמות כט כז) : והיה לך למנה : **שיים**. מלשון שימה : **[כד]** והעליה.
רוצה לומר ואשר עליה, והוא הירך שעל השוק : **למועד**. לזמן :
[כז] השחר. הוא האור הנוצץ טרם תצא השמש : **ואשלחך**. אלוה אותך,
כמו (בראשית יח טז) : ואברהם הולך עמם לשלחם תרגם אונקלוס :
לאלוואיהון : **[כז]** כיום. כעת :

שמואל א פרק-י

[א] פך. שם כלי מה : **ויצוק**. ושפך : **וישקהו**. נשק לו : **[ב]** עם קבורת
רחל. סמוך לקבורתה : **נטש**. עזב : **[ג]** וחלפת. ענין העברה, כמו (שיר
השירים ב יא) חלף הלך לו : **נבל**. נאד : **[ה]** נציבי. פקידי פלשתים, מה
שהציבו : **ופגעת**. ענין פגישה : **חבל**. סיעה, כמו (תהלים קיט סא) : חבלי
רשעים : **נבל ותוף וגו'**. שמות מיני כלי זמר : **[ו]** וצלחה. ועברה, כמו
(שמואל ב יט יח) : וצלחו הירדן : **[ח]** תוחל. תמתין, כמו (בראשית ח י)
: ויחל עוד : **[ט]** כהפנותו. כאשר פנה : **שכמו**. כתפו : **[יא]** שלשום. יום
השלישי שלפני היום : **[יג]** ויכל. כלה : **[יד]** דוד. אחי אביו : **אן**. אנה,
ובאה בחסרון הה"א : **[יז]** ויצעק. ענין אסיפה, על כי באה בזעקת
המאסף : **[יח]** הלוחצים. הדוחקים : **[כב]** הלום. פה : **נחבא**. מלשון
מחבואה ומסתור : **אל הכלים**. כמו בכלים, וכן (שמות כה כא) : ואל
הארון תתן, ומשפטו : **ובארון**. (כד) הראיתם. בה"א השאלה :
[כה] משפט. חק הראוי : **[כז]** ויבזהו. מלשון בזיון : **כמחריש**. יאמר על
חרשות האוזן, ועל השתיקה :

שמואל א פרק-יא

[א] ויחן. מלשון חניה : **[ב]** בנקור. ענין נקיבה, כמו (במדבר טז יד) : העיני האנשים ההם תנקר : **[ג]** הרף. מלשון רפיון : **[ז]** צמד. זוג, על שם שדרכם ללכת מצומדים ומחוברים : **וינתחהו**. חתך כל אחד לנתחים, רוצה לומר לאברים : **[ח]** בבזק. שם מקום : **[ט]** לאיש. לכל איש : **כחום השמש**. כאשר יתחמם השמש בגבורתו, והוא חצי היום : **[יא]** ראשים. חלקים : **באשמורת**. מלשון משמר : **היום**. השמש קרויה יום, כמו (בראשית ג ח) : לרוח היום : **ויפוצו**. נתפזרו, כמו (במדבר י לה) : **ויפוצו אויביך** :

שמואל א פרק-יב

[ב] ושבתי. השיבה הוא יותר מהזקנה : **הנס**. הנה הם : **[ג]** ענו. העידו, כמו (שמות כ יג) : לא תענה : **שור מי**. שור של מי : **עשקתי**. מלשון עושק וגזל : **רצותי**. ענין שבירת הגוף, וכן (דברים כח לג) : עשוק ורצוף : **כופר**. פדיון : **[ו]** את משה. עם משה, רוצה לומר על ידו : **[ז]** ואשפטה. אתוכח, כמו (יחזקאל כ ד) : התשפוט אותם : **[ח]** ויושיבום. מלשון ישיבה : **[ט]** וימכור. מסרם, וכאלו מכרם : **[יא]** ירובעל. זה גדעון : **בדן**. בן דן, זה שמשון מבני דן : **[יד]** תמרו. מלשון מרי ומרד : **[יז]** רבה. גדולה : **[כא]** התוהו. הוא דבר שאין בו ממש, כמו (בראשית א ב) : והארץ היתה תוהו : **יועילו**. מלשון תועלת : **[כב]** יטוש. יעזוב : **הואיל**. רצה, כמו (שמות ב כא) : ויואל משה : **[כג]** חלילה. חולין וגנאי : **והוריתי**. אלמד, כמו (ישעיהו כח ט) : יורה דעה : **[כה]** תספו. ענין כליון, כמו (ירמיהו ח יג) : אסף אסיפם :

שמואל א פרק-יג

[ב] ויתר העם. מותר העם : **[ג]** נציב. ממונה העומד על ישראל לגבות המס : **[ד]** ויצעקו. ענין אסיפה הבאה בצעקת המאסף : **[ו]** צר. מלשון צרה : **נגש**. נדחק ונלחץ, כמו (ישעיהו נג ז) : נגש והוא נענה : **ובחוחים**. בין הקוצים, כמו (שיר השירים ב ב) : כשושנה בין החוחים : **ובצריחים**. מגדלים גבוהים, וכן (שופטים ט מו) : צריח בית אל : **[ז]** עודנו. מלשון עוד : **חרדו**. מהרו בחרדה, כמו (לקמן טז ד) : ויחרדו זקני העיר לקראתו : **[ח]** ויוחל. ענין המתנה, כמו (בראשית ח י) : ויחל עוד : **[יב]** חליתי. התפללתי, כמו (שמות לב יא) : ויחל משה : **ואתאפק**. ואתחזק, כמו

(בראשית מה א) : ולא יכול יוסף להתאפק : **[יג]** **נסכלת**. מלשון סכלות וטפשות : **[יז]** **ראשים**. חלקים : **[יח]** **הנשקף**. ענין הבטה, כמו (שופטים ה כח) בעד החלון נשקפה : **גי**. עמק : **הצבועים**. בה היו צבועים, ואמרו רבותינו ז"ל (בבא קמא טז א) שהוא אפעה, והוא בעל גוונים מחולפים כמנין ימות החמה, ולזה קרוי צבוע : **[יט]** **וחרש**. אומן ברזל : **[כ]** **ללטוש**. לחדד, כמו (בראשית ד כב) : לוטש כל חורש : **מחרשתו**. כלי המחרישה : **אתו**. שם כלי עשויה לחפור בו, כמו (ישעיהו ב ד) : **וכתתו חרבותם לאתים**. ובדברי רבותינו ז"ל (בבא מציעא פב ב, ועוד) קרויה מרא : **קרדומו**. גרזן, כמו (שופטים ט מח) : את הקרדומות : **מחרשתו**. כלי אומנות, כמו (ישעיהו מד יג) : חרש עצים : **[כא]** **הפצירה**. ענין רבוי, כמו (בראשית יט ג) : ויפצר בס, שהוא מרבית דברי פתוי : **פיס**. פיות, ורצונו לומר חריצים וחדודים : **מחרשות**. הם כלי אומנות : **ולשלש קלשון**. שם כלי ברזל, עשויה לסלק בה הזבל, והיא בעלת שלש שיניים, וכאלו אמר קלשון בעלת שלש : **ולהציב הדרבן**. רצה לומר לחדד הדרבן, להציבו ביושר בתוך מלמד הבקר, והוא המקל שמלמד בו הבקר לחרישה, והמחט שבראשו קרוי דרבן, וכן (קהלת יב יא) : דברי חכמים כדרבנות : **[כג]** **מצב**. תרגם יונתן : אסטרטיג, וכמו כן תרגם על נציב פלשתים (לעיל פסוקים ג ד), והוא ענין פקידות ושלטנות : **אל מעבר**. אל צד :

שמואל א פרק-יד

[א] **הלז**. הזה, כמו (מלכים ב כג וז) : מה הציון הלז : **[ד]** **המעברות**. מלשון עבר וצד : **על מצב**. אל מצב : **שן הסלע**. בולט היה כשן : **[ה]** **מצוק**. מוצב, וכן (שמואל ב טו כד) : ויציקו את ארון : **מול**. נגד : **[ו]** **מעצור**. ענין מניעה, כמו (בראשית טז ב) : עצרני ה' מלדח : **[ח]** **ונגלינו**. מלשון גלוי : **[ט]** **כה**. כן : **דומו**. המתינו, כמו (יהושע י יב) : שמש בגבעון דום : **הגיענו**. מלשון הגעה : **תחתינו**. במקומינו : **[יא]** **החורים**. מלשון חור ונקב : **[יב]** **ויענו**. ענין אמירה : **[יד]** **מענה**. הוא הקו הישר, שיחרוש החורש כשיעור הראוי, וחוזר וחורש אצלו כמדתו, עד כלותו כל השדה, כמו (תהלים קכט ג) : האריכו למעניתם : **צמד**. זוג : **[טו]** **ותרגז**. ענין רעדה : **[טז]** **הצופים**. העומדים במקום גבוה, ומשם צופים למרחוק לראות מה נעשה במלחמה : **ההמון**. העם רב : **נמוג**. ענין המסה, ורוצה לומר, מוכה ומנוגע : **והלום**. ענין הכאה, כמו (שופטים ה כו) : והלמה סיסרא : **[יז]** **פקדו**. ענין השגחה, כמו (ירמיהו טו טו) : זכרני ופקדני : **[יח]** **הגישה**. הקריבה : **ובני ישראל**. הוי"ו היא במקום עם, וכן (שמות א ה) : ויוסף היה במצרים, ורוצה לומר עם יוסף : **[יט]** **אסוף**. ענין הכנסה, כמו (בראשית מט לג) : ויאסוף רגליו : **[כ]** **ויזעק**. ענין אסיפה : **[כב]** **וידבקו**. רוצה לומר רדפו להתקרב :

אליהם : **[כד]** נגש. קרב : **ויואל**. מלשון אלה ושבועה : **טעם**. הלוקח אל פיו מעט מן המאכל ואין בה לרדת חדרי בטן, יקרא טעימה : **[כה]** **ביער**. הקנים שגדל בהם הדבש, יקראו יער, כמו (שיר השירים ה א) : אכלתי יערי עם דבשי : **[כז]** **הלך**. מלשון הליכה, ורוצה לומר זב : **[כז]** **ותארנה**. מלשון אורה : **[כט]** **עכר**. ענין השחתה ובלבול, כמו (בראשית לד ל) : עכרתם אותי : **אורו**. מלשון אור : **[ל]** **לוא**. כמו אם : **משלל**. מבזה : **רבתה**. מלשון רבוי : **[לב]** **ויעט**. ענין פריחה, כמו (לקמן כה יד) : ויעט בהם, ורוצה לומר במהירות רב : **[לג]** **בגדתם**. פשעתם : **גלו**. גלגלו : **[לד]** **פוצו**. התפזרו, כמו (שמות ה יב) : ויפץ העם : **שיהו**. שה שלו : **בזה**. במקום הזה : **[לה]** **אותו**. עמו : **[לו]** **ונבוזה**. מלשון בזה ושלל : **הלום**. לפה, כמו (שם ג ה) : אל תקרב הלום : **[לח]** **פנות**. מלשון פינה וזווית : **[לט]** **ישנו**. מלשון יש : **[מ]** **לעבר**. לצד : **[מא]** **הבה**. תנה, כמו (בראשית כט כא) : הבה את אשתי : **תמים**. מלשון תם, רוצה לומר דבר שלם ואמת : **[מז]** **ירשיע**. יחריד ויבלבל, וכן (איוב לד כט) : והוא ישקיט ומי ירשיע, והוא על שם שנכון ביד הרשע חרדה ובלבול : **[מח]** **ויעש**. ענין אסיפה, כמו (במדבר כד יח) : וישראל עושה חיל : **חיל**. אנשי חיל : **שוסהו**. ענין דריכה ורמיסה, כמו (שופטים ב יד) : שוסים וישוסו : **[נב]** **בן חיל**. הוא היודע תחבולות המלחמה : **ויאספהו**. הכניסו אליו :

שמואל א פרק-טו

[ב] **פקדתי**. ענין זכרון : **שם**. מלשון שימה : **[ג]** **והחרמתם**. ענין כליון וכריתה : **מעולל**. הוא הרך בשנים, כמו (ישעיהו סה כ) : עול ימים והוא גדול מן היונק : **[ד]** **וישמע**. ענין אסיפה הבאה בשמיעת קול המאסף, וכן (ירמיהו נ כט) : השמיעו אל בבל רבים : **ויפקדם**. ענין מנין ומספר : **בטלאים**. שם מקום, כמו (יהושע טו כד) : **זיף וטלם ובעלות**. ורבותינו ז"ל אמרו (יומא כב ב) : בטלאים ממש, לפי שאסור למנות את ישראל לגולגולת, ומנאם בטלאים, וכל אחד לקח טלה מעדר שאול, והחזירו למקום מיוחד, ומנו הטלאים וידעו מספר בני ישראל : **רגלי**. הולכי רגל, לא רוכבים : **[ה]** **וירב**. מלשון מריבה ומלחמה : **[ו]** **הקיני**. משפחת הקיני, מבני חובב חותן משה : **אויסיפך**. ענין כליון : **[ח]** **ויתפש**. ענין אחיזה : **[ט]** **והמשנים**. מלשון שנים, רוצה לומר כפולים בבשר ושמנים, ודוגמתו (עזרא א ג) : כפורי זהב משנים, ורוצה לומר כפולים : **הכרים**. הכבשים השמנים : **ולא אבו**. ולא רצו : **וכל המלאכה**. המקנה, נקראת מלאכה, לפי שבו עבודת האדם בעל המקנה, ובו יעסוק, כמו (בראשית לג יד) : לרגל המלאכה : **נמבזה**. בזויה : **ונמס**. רוצה לומר דבר הנשחת : **[יא]** **נחמתי**. ענין הפוך מחשבה : **[יב]** **מציב**. ענינו עשיה והעמדה : **יד**. מקום : **[טז]** **הרף**. מלשון רפיון : **[יט]** **ותעט**. ענין פריחה, כמו (לקמן כה יד) : ויעט בהם, ורוצה לומר מהירות ההליכה : **[כא]** **ראשית החרם**.

מיטב מדבר הנחרס, כמו (עמוס ו ו) : וראשית שמנים ימשחו : **[כב]** החפץ. ענין רצון : להקשיב. לשמוע : **[כג]** ואון. ענין דבר תוהו ושקר, כמו (זכריה י ב) : התרפים דברו און : **ותרפים**. הוי"ו יתירה, כמו (תהלים עו ז) : נרדם ורכב : **הפצר**. ענין רבוי הדברים, כמו (בראשית יט ג) : ויפצר בם : **יען**. בעבור : **[כה]** שא. ענין מחילה : **[כז]** בכנף. בקצה שפולי המעיל, כמו (לקמן כד ד) : ויכרת את כנף המעיל : **[כט]** נצח. ענין חוזק והתגברות, כמו (איכה ג יח) : אבד נצחי, ועל המקום יאמר, שהוא חוזקן של ישראל : **ינחם**. ענין הפוך מחשבה : **[לב]** מעדנות. ענין קשור, כמו (איוב לח לא) : התקשר מעדנות כימה : **אכן**. באמת : **[לג]** שכלה. מי שבניו מתים, קרוי שכול, כמו (בראשית כז מה) : למה אשכל : **וישסף**. תרגומו ופשא, והוא הבקיעה לשנים, כמו (איכה ג יא) : **ויפשחני**. ובדברי רבותינו ז"ל (בבא בתרא נד א) : מאן דפשא דקלא : **[לה]** יסף. מלשון הוספה :

שמואל א פרק-טז

[א] קרנד. כלי מה, עשוי דמות קרן : **בית הלחמי**. בית לחם : **[ג]** בזבח. באכילת בשר הזבח : **[ד]** ויחרדו. מהרו בחרדה : **[ה]** התקדשו. ענין הזמנה, כמו (ירמיהו ו ד) : קדשו עליה למלחמה : **[ט]** שמה. הוא שמעא : **[יא]** התמו. מלשון תם והשלמה : **שאר**. נשאר : **נסוב**. הישיבה לאכילה קרויה מסיבה, כי דרכם היה לשבת מסובים : **[יב]** אדמוני. מראה אדום : **עם יפה עינים**. רוצה לומר ויפה עינים, וכן (עמוס ד י) : עם שבי סוסיכם : **רואי**. מראה : **קום**. הוא ענין זרוז : **[יג]** ותצלח. ועבר, כמו (לעיל י י) : ותצלח עליו רוח אלהים : **רוח ה'**. רוח גבורה מה' : **[יד]** ובעתתנו. מלשון בעתה וחרדה : **רוח רעה**. רוח מחריד ומרעיד : **[יח]** ונבון דבר. מבין כל דבר חכמה :

שמואל א פרק-יז

[א] באפס דמים. שם מקום : **[ד]** הבנים. מלשון בין : **וזרת**. רוצה לומר השעור מן האגודל עד האצבע הקטנה הקרויה זרת, וכן (שמות כח טז) : זרת ארכו : **[ה]** וכובע. כובע בכ"ף, וקובע בקו"ף, הוא אחד, והוא כלי מגן על הראש, כמו (יחזקאל כג כד) : צנה ומגן וקובע : **ושריון קשקשים**. מין מלבוש להגן ממכת חרב, (ז) כמנור אורגים. הוא עץ עב ועגול, שהאורג כורך עליו חוטי השתי, ובמשנה קרויה כובד (שבת קיג א). ותרגומו : כאכסן דגרדאין, וכמו כן תרגם על (שופטים טז יד) : היתד

הארג, אכסן דגרדאין : **ולהבת**. כן יקרא ברזל החנית, על שם שמבהיק הלהב כשהוא מלוטש, וכן (איוב לט כב) : להב חנית : **הצנה**. הוא כעין מגן, וכן (מלכים א י טז) : מאתים צנה : **ח** **מערכות**. מלשון עריכה וסדור : **ברו**. בררו ובחרו : **ט** **יוכל**. מלשון יכולת והתחזקות : **יא** **ויחתו**. ענין פחד ושבר : **יג** **ומשנהו**. השני לו : **יז** **איפת**. שם מידה, איפה : **הקליא**. קמת הקליות, כמו (ויקרא כג יד) : ולחם וקלי, והוא קמח משבלים צלויים : **והרץ**. לך במרוצה ומהר : **ית** **חריצי החלב**. תרגם יונתן : גובנין דחלבא, ואולי יקראו כן, על שדרך הגבינה לחתכו במדה בעת עשותו, והוא מלשון (איוב יד ה) : אם חרוצים ימיו : **תפקוד**. ענין השגחה, כמו (לעיל יד וז) : פקדו נא וראו : **ערובתם**. ענין משכון, כמו (בראשית לח יח) : מה הערבון : **כ** **ויטוש**. ועזב : **כה** **הראיתם**. בה"א השאלה : **חפשי**. בני חורין : **כז** **הלז**. הזה : **כח** **נטשת**. עזבת : **במדבר**. מקום המרעה היה סמוך אל המדבר : **לד** **ואת הדוב**. ועם הדוב : **לה** **והחזקתי**. ואחזתי : **לח** **מדיו**. מלבושיו, כמו (לעיל ד יב) : ומדיו קרועים : **לט** **ויאל**. ורצה, כמו (שמות ב כא) : ויואל משה : **כי לא נסה**. אלא לא נסה, והוא מלשון נסיון ובחינה : **מ** **חלוקי אבנים**. אבנים חלקים, הניח לקלעותם ולזרקם : **ובילקוט**. הוא כעין שק עשוי מעור, ישים בו הרועה חפציו ומה שלוקט בדרך מהלכו, ולזה יקרא ילקוט : **וקלעו**. הוא הדבר אשר יזרוק בו האבן : **מב** **עם יפה מראה**. כמו ויפה מראה : **מו** **יסגרד**. ענין מסירה, כמו (עמוס א ו) : להסגיר לאדום : **פגר**. כן יקרא גוף המת : **מז** **יהושיע**. מלשון תשועה : **מט** **ויקלע**. זרק האבן בכלי הקלע : **ותטבע**. מלשון טביעה : **נא** **וישלפה**. הוציאה, כמו (שופטים ח כ) : ולא שלף הנער חרבו : **מתערה**. הוא תיק החרב, כמו (יחזקאל כא לה) : השב אל תערה : **נב** **ויריעו**. מלשון תרועה : **עד בואך גיא**. עד אשר תבוא לגיא, וכאלו מדבר עם מי שמכיר המקום : **נג** **מדלוק**. מרדוף, כמו (בראשית לא לו) : כי דלקת אחרי : **וישסו**. רמסו, או בזזו : **נו** **העלם**. הנער, כמו (לקמן כ כב) : ואם כה אומר לעלם :

שמואל א פרק-יח

א **נקשרה**. מרוב האהבה, כאלו נפשו קשורה בנפשו ונתחברה בה, והוא מלשון מליצה, וכן (בראשית מד ל) : ונפשו קשורה בנפשו : **ב** **נתנו**. ענין עזיבה, כמו (במדבר כא כג) : ולא נתן סיחון : **ד** **ויתפשט**. ענין הסרת המלבוש : **המעיל**. שם מלבוש חשוב : **ומדיו**. יתר המלבושים : **ועד חרבנו**. ואפילו חרבו : **ה** **ישכיל**. יצליח, כי המצליח נראה הוא כעושה בהשכל : **ו** **לשיר**. לשורר : **והמחולות**. שם כלי שיר, כמו (שמות טו כ) : בתופים ובמחולות : **ובשלשים**. כלי שיר בעלת שלשת יתרים : **ז** **ותענינה**. ענין הרמת קול, כמו (דברים כז יד) : וענו הלויים וגוי קול רם : **המשחקות**.

משמחות : **ברבבותיו**. רבבה הוא עשרת אלפים : **{ח} נתנו**. ענינו האמירה על הדבר, וכן (לעיל א טז) : אל תתן את אמתך : **{ט} עוין**. מלשון עין, ומלשון עיון, ורוצה לומר תמיד היה מעיין ומחשב בו בעין רעה : **{י} ותצלח**. ועברה : **ויתנבא**. תרגם יונתן : ואשתטי, רוצה לומר היה מדבר דברי שטות, ואמר לשון נבואה, כי הנביא והשוטה מדברים דברי רמזים, זה לנבואתו וזה לשטותו : **{יא} ויטל**. השליך, כמו (יונה א ה) : ויטילו את הכלים : **ובקיר**. בכותל : **{יד} לכל דרכיו**. בכל דרכיו, הלמ"ד במקום בי"ת, כמו (ויקרא כו ז) : לפניכם לחרב : **משכיל**. מצליח : **{טו} ויגר**. פחד, כמו (במדבר כב ג) : ויגר מואב : **{כב} בלט**. בחשאי, כמו (שופטים ד כא) : ותבוא אליו בלט : **{כג} הנקלה**. מלשון קל : **רש**. עני : **ונקלה**. הוא הפך המכובד : **{כה} במוהר**. מתן הבתולות נקרא מוהר, כמו (שמות כב טז) : כמוהר הבתולות : **{כו} מלאו**. נשלמו : **{כט} ויאסף**. כמו ויוסף בוי"ו : **לרא**. מלשון מורא ופחד : **{ל} מדי**. בכל זמן, וכן (לעיל א ז) : מדי עלותה : **שכל**. הצליח : **וייקר**. מלשון יקר ומכובד :

שמואל א פרק-יט

{ב} ונחבאת. תשב במחבואה : **{ג} ויפטר**. ענין השלוח ממקומו, וכן (דברי הימים ב כג ח) : כי לא פטר יהוידע : **{יב} בעד החלון**. דרך החלון : **{יג} התרפים**. הם העשויים בצורת אדם, מהם לעבודה זרה, ומהם לצורת אדם ידוע, והנשים היו עושות על צורת בעליהן, להסתכל בתארו מרוב האהבה : **כביר העזים**. תרגם יונתן : נודא דעיזא : **מראשותיו**. מלשון ראש : **{טו} לראות**. רוצה לומר לבקרו, וכן תרגומו : למסעד, וכמו כן תרגם על (מלכים ב ח כט) : 'לראות את יורם וגוי' כי חולה הוא, אבל בכל מקום מתרגם 'למחזי' : **{טז} אל המטה**. כמו על המטה, וכן (יחזקאל יח ו) : אל ההרים לא אכל : **{כ} להקת**. קבוצת, והוא הפוך ממלת קהלת, וכמו כבש כשב : **נצב עליהם**. רוצה לומר ממונה עליהם להורותם דרכי הנבואה, כמו (רות ב ה) : הנצב על הקוצרים : **{כב} איפה**. כמו איה פה :

שמואל א פרק-כ

{ג} ואולם. ואבל : **כפשע**. מלשון פסיעה וצעדה : **{ו} פקוד**. ענף זכרון והשגחה, כמו (בראשית כא א) : וה' פקד את שרה : **נשאול**. מלשון שאלה ובקשה : **לרוץ**. לילך במרוצה ומהר : **הימים**. השנה, כמו (ויקרא כה כט)

: ימים תהיה גאולתו : **[ז] כה**. כן : **כלתה**. ענין סוף וגמר : **[י] יענד**.
: ישיבך : **קשה**. תשובה קשה : **[יב] אחקור**. מלשון חקירה ודרישה :
[טו] ולא תכרית. רצה לומר לא תמנע : **[יח] ונפקדת**. ענין זכרון : **יפקד**.
ענינו חסרון, כמו (במדבר לא מט) : ולא נפקד ממנו איש : **[יט] האזל**.
ענין הלוך, כמו (איוב יד יא) : אזלו מים מני ים, ורצה לומר סימן להולכי
אורח : **[כ] צדה**. מלשון צד : **אורה**. אשליך, כמו (שמות טו ד) : ירה בים
: **למטרה**. הוא הדבר אשר המורים מכוונים להשליך בו, כמו (איכה ג יב)
: כמטרא לחץ : **[כא] והנה**. להצד הזה : **[כב] לעלם**. לנער, כמו (לעיל וז
נו) : בן מי זה העלם : **[כה] ויפקד**. מענין חסרון : **[כז] מאומה**. כלל לא
: **בלתי**. ענינו כמו 'בל' ו'לא' : **[כט] אמלטה**. ענין הצלה והשמטה מדבר
מה : **[ל] נעות**. מלשון עון ופשע : **המרדות**. מלשון מרד : **לבן ישי**. כמו
בבן ישי, ובא הלמ"ד במקום הבי"ת, וכן (תהלים ט ה) : ישבת לכסא,
ומשפטו : **בכסא**. ערוה. ענינו הגלות הדופי, כמו (דברים כד ה) : ערות
דבר : **[לא] תכון**. מלשון הכנה וקיום : **בן מות**. איש מות : **[לג] ויטל**.
השליך : **[לה] למועד**. מקום המיועד וקבוע, וכאשר יאמר על זמן קבוע,
כמו כן יאמר על מקום קבוע, וכן (איוב ל כג) ובית מועד לכל חי :
[לו] מורה. מלשון יריה והשלכה : **[לז] אחרי הנער**. רצה לומר אל הנער
כשהוא אחריו : **[לח] חושה**. גם היא כענין מהירות, כמו (תהלים לח כג)
: חושה לעזרתי, וכפל הדבר במלות שונות : **[מא] הגדיל**. מלשון גודל
ורבוי :

שמואל א פרק-כא

[ב] נבה. היא נוב, והה"א בסופה, במקום למ"ד בתחילתה : **[ג] יודעתי**.
כמו הודעתי : **פלוני**. מלשון פלא ומכוסה : **אלמוני**. מלשון, אלם, ורצה
לומר אין לגלות המקום ולאומרה, כאלם לא יפתח פיו, וכן (מלכים ב ו
ח) : אל מקום פלוני אלמוני תחנותי : **[ד] תחת ידך**. רוצה לומר ברשותך
: **[ה] חול**. חולין : **[ו] עצורה**. מנועה, כמו (דברים יא וז) : ועצר את
השמים : **לנו**. רוצה לומר מעמנו : **כתמול שלשם**. רוצה לומר כתמול
השלישי שלפני היום : **דרך חול**. רוצה לומר ענין חולין : **[ז] המוסרים**.
מלשון הסרה : **[ח] נעצר**. מעוכב, כמו (שופטים יג טו) : נעצרה נא אותך
: **האדומי**. שהיה גר באדום, אבל היה ישראל מלידה : **אביר**. ענין חוזק,
כמו (בראשית מט כד) : אביר יעקב, ורוצה לומר גדול וחשוב : **[ט] ואין**.
בחיר"ק כמו בציר"י, וכן (לעיל ד כא) : אי כבוד : **פה**. כאן : **כלי**. תרגם
יונתן : מני : **נחוץ**. ענין מהירות רב, וכן תרגם יונתן : בבהילו : **[י] לוטה**.
מכורך ומעוטף, כמו (מלכים א יט יג) : וילט פניו באדרתו : **בשמלה**.
בבגד : **האפוד**. הוא שם כולל גם לחושן : **זולתה**. חוץ ממנה : **בזה**.
במקום הזה : **[יב] יענו**. ענין הרמת קול, כמו (דברים כז יד) : וענו הלויים
קול רם : **במחולות**. שם כלי זמר : **[יד] וישנו**. מלשון השתנות וחלוף :

טעמו. ענין דבור החכמה, כמו (איוב יב כ) : וטעם זקנים יקח : **ויתהולל.**
ענין סכלות, כמו (שם פסוק וז) : ושופטים יהולל : **ויתו.** ענין רושם
ושריטה, כמו (יחזקאל ט ד) : והתוית תיו : **רירו.** רוקו, כמו (איוב ו ו) :
בריר חלמות : **[טו] משתגע.** מראה בעצמו ענין שגעון :

שמואל א פרק-כב

[ב] מצוק. ענין צרה, כמו (תהלים קיט קמג) : צר ומצוק מצאוני, ורוצה
לומר מי שיש לו מצוקה מאויביו : **נושא.** ענין הלואה, כמו (שם קט יא)
: ינקש נושה, ורוצה לומר מי שיש אצלו הלואה מאחרים : **מר נפש.** עני
ורש, כמו שכתוב (משלי לא ו) : ויין למרי נפש ישתה וישכח רישו :
[ד] וינחם. וינהגם, כמו (שמות יג יז) : ולא נחם אלהים : **במצודה.** ענין
מקום משומר, או מגדל, או סלע, או מערה, כמו (יחזקאל יט ט) : יביאהו
במצדות : **[ו] האשל.** האילן, כמו (בראשית כא לג) : ויטע אשל :
[ח] קשרתם. ענין אגודת אנשים בחבור עצת מרד : **[י] וצידה.** מזון :
(ז) לרצים. הרצים רגלי לפני מרכבתו : **עליו.** אצלו לשמשו : **סבו.** סובו
מפה ללכת להמיתם : **ולא אבו.** ולא רצו : **לפגוע.** ענין מכת מות, כמו
(שמואל ב א טו) : גש פגע בו :

שמואל א פרק-כג

[א] שוסיים. בוזזים, כמו (תהלים מד יא) : ומשנאינו שסו למו : **[ג] ואף**
כי. הוא ענין כל שכן וקל וחומר, כמו (יחזקאל טו ה). ואף כי אש :
מערכות. אנשי המלחמה יקראו כן, כשהם ערוכים וסדורים להלחם :
[ו] אפוד. זה יאמר על האפוד והחושן עם האורים ותומים, וכן (הושע ג
ד) : אין אפוד ותרפים : **[ז] נכר.** מסר, וכן (דברים לב ל) : כי צורם מכרם
: **ובריח.** הוא כעין מטה, עשוי לסגור בו הדלתות מבפנים : **[ח] וישמע.**
ענין אסיפה הבאה משמיעת קול המאסף, כמו (ירמיהו נא כז) : השמיעו
עליה ממלכות : **לצור.** ענינו הסבו על העיר להצר לה ולכבשה :
[ט] מחריש. ענין מחשבה, כמו (משלי ג כט) : אל תחרוש על רעך רעה :
[יא] היסגרני. ענין מסירה, כמו (עמוס א ו) : להסגיר לאדום : **בעלי.**
אדוני, כמו (שמות כב יד) : אם בעליו עמו : **[יג] ויחדל.** ומנע :
[יד] במצדות. במקומות משומרים : **[טו] בחורשה.** ביער, כמו (יחזקאל
לא ג) : חורש מצל, ורוצה לומר **סעיף.** (יז) למשנה. שני למלכות :
[כ] אות. ענין רצון ותשוקה, כמו (תהלים קלב יג) : אוה למושב לו :
[כב] הכינו. מלשון הכנה : **ערום יערים.** מלשון ערמה : **[כג] המחבואים.**

מלשון מחבואה ומסתור : **אל נכון**. כמו בנכון, וכן (שמות כה כא) : ואל הארון, ומשפטו : **ובהארון**. ונכון, רוצה לומר דבר ברור ומכוון : **ישנו**. מלשון יש : **וחפשתי**. ענין חקירה : **[כד] בערבה**. תרגם יונתן : במישרא : **[כו] נחפז**. מלשון חפזון ומהירות : **עוטרם**. מסבבים, כעטרה המסבבת את הראש : **לתפשם**. ענין האחוזה בחזקה : **[כז] פשטו**. התפזרו כדרך הנלחמים, וכן (לקמן כז י) : אל פשטתם היום :

שמואל א פרק-כד

[ג] בחור. כל אחד היה נבחר : **[ד] גדרות הצאן**. דיר שהצאן רובצים בה : **להסך את רגליו**. לעשות צרכיו בנקבים, כי דרך הצנועים לסכך ולכסות הרגלים, וכן (שופטים ג כד) : אך מסיך הוא את רגליו : **בירכתי**. בסוף, וכן (שמות כו כב) : ולירכתי המשכן ימה : **[ה] כנף המעיל**. שפולי המעיל : **בלט**. בחשאי, כמו (לעיל יח כב) : דברו אל דוד בלט : **[ח] וישסע**. ענין בקיעה וסדיקה, כמו (שופטים יד ו) : וישסעהו כשסע הגדי : **[ט] ויקוד**. כפף הקדקוד : **אפים**. מלשון פנים : **[יב] ואבי**. ענין גדול ושר, כמו האב על בנו. או לפי שהיה חותנו, חשבו כאב : **צודה**. אורב, כמו (שמות כא יג) : ואשר לא צדה : **[יד] הקדמוני**. רוצה לומר האמור בימים הקדמונים : **[טו] פרעוש**. היא כינה שחורה, הקופצת ממקום למקום : **[טז] וירב**. מלשון מריבה : **[יז] בני**. רצה לומר חמלת עלי כבן על האב. או לפי שהיה חתנו, חשבו כבן : **[יח] גמלתני**. ענין תשלומין המעשה : **[יט] סגרני**. מסרני : **[כא] וקמה**. מלשון קיום : **[כב] תשמיד**. ענין כליון :

שמואל א פרק-כה

[ב] במעון, בכרמל. מנחלת יהודה היו, כמו שכתוב (יהושע טו נה) : מעון כרמל וזיף : **[ג] נפקד**. נחסר : **מאומה**. כלל לא : **[ח] בנו**. כמו באנו, ותחסר האליף : **[ט] וינוחו**. מלשון מנוחה, רוצה לומר נחו מדבריהם : **[י] המתפרצים**. ענין התחזקות, כמו (בראשית לח כט) : מה פרצת עליך פרץ : **[יא] טבחתי**. זבחתי : **לגוזזי**. להאנשים הגוזזים צאני : **[יד] ויעט**. ענין הפרחה, כמו (לעיל טו יט) : ותעט אל השלל : **[טו] הכלמנו**. מלשון כלימה : **פקדנו**. ענין חסרון : **[יז] בן בליעל**. איש רשע, בלי עול מקום : **[יח] נבלי**. נאדות : **עשויות**. מתוקנות ומבושלות, כמו (בראשית יח ז) : וימהר לעשות אותו : **קלי**. קמח משבלים צלויות, כמו (ויקרא כג יד) : ולחם וקלי : **ומאה צמוקים**. מאה אשכלות ענבים יבשים, וכן (דברי הימים א יב מא) : דבלים וצמוקים : **ומאתים דבלים**. מאתים ככר, והם

תאנים מקובצות דרוסות יחד, עד שנעשים גוף אחד, כעין ככר לחם :
[כ] ותפגוש. פגעה : **[כא] לשקר**. רוצה לומר על חנם : **ולא נפקד**. לא
נחסר : **[כה] ונבלה**. ענין דברי גנאי וכעור, כמו (ישעיהו לב ו) : נבל נבלה
ידבר : **[כז] הברכה**. מתנה ומנחה, כמו (בראשית לג יא) : קח נא את
ברכתי : **ברגלי אדני**. רוצה לומר עם מהלכו ואחריו, כמו (שופטים ח ה)
: לעם אשר ברגלי : **[כח] שא**. ענין מחילה : **נאמן**. מתקיים, כמו (ישעיהו
כב כג) : יתד במקום נאמן : **[כט] צרורה**. ענין קשירה, כמו (בראשית מב
לה) : צרור כספו : **יקלענה**. ענינו השלכה בהכלי העשוי כעין מקל
ובראשו כעין כף, ובו יניחו האבן הנזרק, ולזה קרוי כף הקלע :
[לא] לפוקה. אף הוא ענין מכשול, כמו (נחום ב יא) : ופיק ברכים :
[לג] טעמך. דבורך ועצתך, כמו (איוב יב כ) : וטעם זקנים יקח : **כליתני**.
מנעת. אותי : **[לד] ואולם**. אבל באמת : **לולי**. אם לא : **[לה] ואשא פניך**.
ענין הדור פנים, למלאות השאלה : **[לו] טוב עליו**. רוצה לומר שמח :
[לט] חשך. מנע, כמו (בראשית כב טז) : ולא חשכת : **[מא] אפים**. על
פניה : **[מב] לרגלה**. עם מהלכה ואחריה :

שמואל א פרק-כו

[ה] במעגל. דרך המחנה לחנות בעגול, למען יראו מסביב כל הבא עליהם
: **[ז] מעוכה**. נעוצה, וקרוב הוא מלשון (ויקרא כב כד) : ומעוד וכתות :
מראשותיו. סמוך לראשו : **[ח] סגר**. ענין מסירה, כמו (עמוס א ו) :
להסגיר לאדום : **אשנה**. מלשון שנים : **[י] ונספה**. ענין כליון, כמו (לקמן
כז א) : עתה אספה : **[יא] צפחת**. צלוחית, כמו (מלכים א וז יד) : וצפחת
השמן : **[יג] מקיץ**. ענין הערה מהשינה : **תרדמת**. שינה עמוקה. וכן (יונה
א ו) : מה לך נרדם : **[יד] אל המלך**. כמו על המלך : **[טו] איש**. רצה
לומר גדול וחשוב, כמו (במדבר יג ג) : כולם אנשים : **אל אדוניך**. על
אדוניך : **[טז] בני מות**. אנשי מות, רצה לומר חייבי מיתה : **אי חנית**.
איה החנית : **ואת צפחת**. ועם צפחת : **[יט] הסיתך**. מלשון הסתה ופתוי
: **ירח**. מלשון ריח : **מנחה**. רצה לומר תשורה וקרבת : **מהסתפח**. ענין
הקבוץ והדבוק, ואסיפת דבר אל דבר, כמו (לעיל ב לו) : ספחני נא :
[כ] פרעש. הוא כינה שחורה : **הקורא**. שם עוף, כמו (ירמיהו יז יא) :
קורא דגר : **[כא] יקרה**. ענין חשיבות : **הסכלתי**. מלשון סכלות וטפשות
: **ואשגה**. מלשון משגה ושגגה : **[כג] ביד**. רצה לומר בידי : **ולא אביתי**.
ולא רציתי : **[כה] יכול תוכל**. מלשון יכולת :

שמואל א פרק-כז

[א] אספה. ענין כליון : **ונואש.** מלשון יאוש, כמו (ישעיהו נז י) : לא אמרת נואש : **[ז] ימים.** שנה : **[ח] ויפשטו.** התפזרו כדרך הנלחמים : **בואך שורה.** עד אשר תבוא לשור, וכאלו ידבר עם מי שמכיר המקום : **[י] אל.** ענינו לא : **פשטתם.** נתפזרתם, להלחם לשלול שלל : **נגב יהודה.** בדרומה של יהודה : **הירחמאלי.** שם משפחה מבני יהודה : **הקיני.** מבני חובב חותן משה, שהיו מתחברים לישראל וגרו בנחלת יהודה : **[יא] משפטו.** מנהגו, כמו (לעיל ב יג) : ומשפט הכהנים : **[יב] הבאיש.** רצה לומר מאס בהם כבדבר הנבאש, כמו (לעיל יג ד) : נבאש ישראל בפלשתים :

שמואל א פרק-כח

[א] לצבא. ענין קבוץ חיל. (ג) האובות והידעונים. שמות מיני קסם : **[ח] ויתחפש.** ענין חליפות והשתנות הכסות באחר, כמו (מלכים א כב ל) : התחפש ובוא במלחמה : **קסמי.** הוא שם כולל לכל מיני הקסם : **[ט] מתנקש.** רוצה לומר מסיר המוקש והצרה שעליך, להשאיר בי : **[י] יקרד.** מלשון מקרה : **עון.** ענין עונש, וכן (איכה ה ז) : ואנחנו עונותיהם סבלנו : **[יד] עוטה.** מעוטף, כמו (תהלים קד ב) : עוטה אור כשלמה : **ויקוד.** כפה הקדקוד : **אפים.** על פניו : **[טו] הרגזתני.** ענין תנועת החרדה ממקום המנוחה, כמו (איוב ט ו) : המרגיז ארץ ממקומה : **[טז] ערד.** אויביך, כמו (תהלים קלט כ) : נשוא לשוא עריך : **[כ] מלא קומתו.** רוצה לומר כל קומתו : **[כג] ויפרצו.** הוא הפוך (בראשית יט ג) : מן ויפצר בס, וענינו רבוי הדברים : **[כד] מרבק.** מפוטם במרבק, והוא המקום יפטמו בו עגלים, כמו (עמוס ו ד) : ועגלים מתוך מרבק : **ותלש.** מלשון לישה : **ותפהו.** מלשון אפיה : **[כה] ותגש.** והקריבה :

שמואל א פרק-כט

[א] בעין. בעין המים, והוא מעין : **[ב] וסרני.** ענין שררה : **[ג] העברים.** כן קרויים ישראל, כי בעבר הנהר ישבו אבותיכם : **נפלו.** שכנו, כמו (בראשית כה יח) : על פני כל אחיו נפל : **[ד] הפקדתו.** מלשון פקדו (יהושע כד ב) : והנחה : **לשטן.** לעשות איבה ושטנה, ודומה לו (מלכים א יא יד) : ויקם שטן לשלמה : **יתרצה.** מלשון רצוי : **[ה] יענו.** ענין הרמת קול : **במחולות.** שם כלי זמר :

שמואל א פרק-ל

[א] פשטו. התפזרו לשלול שלל : **[ב]** וישבו. מלשון שביה : **[ו]** לסקלו. לרגמו באבנים : **[ח]** ארדוף. תחסר ה"א השאלה, ומשפטו : הארדוף, ודוגמתו (בראשית ג א) : אף כי אמר אלהים, ומשפטו : האף, בה"א השאלה : **[י]** פגרו. נחלשו, ובדברי רבותינו ז"ל (שבת קכט ב) : יומא דמפגרי ביה רבנן : **[יב]** פלח. חתיכה, כמו (שיר השירים ד ג) : כפלח הרמון : **[יג]** דבלה. תאנים דרוסות יחד, עד שנעשים גוף אחד, וכן (לעיל כה יח) : ומאתים דבלים : **[יד]** צמוקים. ענבים יבשים, והוא מלשון (הושע ט יד) : ושדים צומקים : **[טו]** ואי מזה. איה העם שתאמר מזה אתה : **[טז]** הגדוד. החיל : **[יז]** תסגרני. תמסור אותי, כמו (עמוס א ו) : להסגיר לאדום : **[יח]** נטושים. מפוזרים, כמו (במדבר יא לא) : ויטוש על המחנה : **[יט]** וחוגגים. ענין רקידה וכרכר, כמו (תהלים קז כז) : ויחוגו וינועו כשכור : **[כ]** מהנשף. מהערב, כמו (ישעיהו כא ד) : נשף חשקי : **[כא]** ולא נעדר. ולא נחסר, כמו (שם מ כו) : איש לא נעדר : **[כב]** פגרו. נחלשו : **[כג]** יען. בעבור : **[כד]** כחלק וגו'. וכחלק, רצה לומר כחלק זה, כן חלק זה : **[כה]** לחק. לדבר קבוע : **[כו]** ולמשפט. למנהג, וכפל הדבר במלות שונות : **[כז]** לרעהו. לכל רעה ורעה, וכן (איוב מב י) : בהתפללו בעד רעהו : **[כח]** ברכה. מנחה ומתנה, כמו (לעיל כה כז) : ועתה הברכה :

שמואל א פרק-לא

[ב] וידבקו. השיגום, עד שהיו דבוקים להם : **[ג]** המורים. הזורקים בחצים, כמו (לעיל כ לו) : אשר אנכי מורה : **[ד]** ויחל. מלשון חלחלה ופחד : **[ה]** שלוף. ענף הוצאת החרב מתעדה, כמו (לעיל יז נא) : וישלפה מתערה : **[ו]** ודקרני. ענין נעיצה, כמו (זכריה יב י) : אשר דקרו : **[ז]** והתעללו. ענין לעג שחוק ובזיון, כמו (במדבר כב כט) : התעללת בי : **[ח]** ולא אבה. ולא רצה : **[ט]** לפשט. להסיר בגדיהם, כמו (ויקרא ו ד) : ופשט את בגדיו : **[י]** נופלים. רוצה לומר נופלים בארץ פגרים מתים : **[יא]** כליו. בגדיו וכלי זיינו : **[יב]** וישלחו. את שלוחיהם : **[יג]** בית עצביהם. אנשי בית עבודה זרה הקרוים עצבים, כי מעציבים לב עובדיהם, צועקים אליהם ואינם עונים : **[יד]** עשתרות. שם עבודה זרה מה : **[טו]** גויתו. גופו, כמו (דניאל י ו) : וגויתו כתרשיש : **[טז]** תקעו. תלאו, [תלו] כמו (במדבר כה ד) : והוקע אותם לה' : **[יז]** האשל. שם אילן מה : **[יח]** ויצומו. התענו :